

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ
СРПСКИ ЈЕЗИК У СВЕТЛУ САВРЕМЕНИХ ЛИНГВИСТИЧКИХ ТЕОРИЈА
Књига 5

ТЕОЛИНГВИСТИЧКА ПРОУЧАВАЊА СЛОВЕНСКИХ ЈЕЗИКА

Примљено на V скупу Одељења језика и књижевности
од 28. маја 2013. године на основу реферата
академика Милорада Радовановића
и дописног члана Јасмине Грковић-Мејџор

Уредници

ЈАСМИНА ГРКОВИЋ-МЕЈЏОР
дописни члан САНУ

проф. др КСЕНИЈА КОНЧАРЕВИЋ

БЕОГРАД 2013

Стана Ристић

КОНЦЕПТ ДОМА У РЕЛИГИЈСКОМ ДИСКУРСУ*

У раду је са когнитивног и етнолингвистичког теоријско-методолошког аспекта представљен концепт дома у религијском хришћанском дискурсу, на материјалу електронске верзије превода Старог и Новог завета на српски језик, Појмовника и ауторских текстова. Показано је да се представа дома у религијском дискурсу, као и у језичкој слици света носилаца савременог српског језика, концептуализује као вишедимензионалан појам, профилисан физичким, функционалним, друштвеним, аксиолошким и емотивним параметрима, али да сам концепт функционише више као сакрални него културни модел, проширујући концептуално поље новим вредностима из духовне и религијске сфере. Профилисање дома у религијском дискурсу примарно се заснива на овим вредностима, што на општем језичком плану доприноси универзалности стереотипа дом у језичкој слици света.

Кључне речи: концепт, стереотип, параметри профилисања, језичка слика света, религијски хришћански дискурс, српски језик.

1. Концепт дома у религијском хришћанском дискурсу биће представљен у складу са теоријским поставкама и методолошким основама Лублинске когнитивне етнолингвистичке школе. У основи овог приступа јесте реконструисање језичког стереотипа на основу концептуализације неког појма у оквиру језичке слике света (ЈСС), коју на основу заједничких вредности прихватају носиоци одређене лингвокултурне заједнице.¹ Таква, базична ЈСС налази се у основној, најширој варијанти националног језика, у његовом разговорном стилу,

---

* Рад је урађен у оквиру пројекта *Лингвистичка исцртавања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика* (178009), који у целини финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ Према Ј. Бартмињском, који је оснивач ове школе, основни појмови когнитивне етнолингвистике, који представљају и њен инструментаријум, јесу 1) језичка слика света (ЈСС); 2) стереотип као саставни део ЈСС; 3) когнитивна дефиниција као инструмент описа стереотипа; 4) тачка гледишта и перспектива; 5) профилисање; 6) субјекат који

док у другим функционалним стиловима, па и у религијском дискурсу, слика света подлеже многим модификацијама и диференцијацијама (исп. Бартмињски 2011: 47), што ће се имати у виду у обради насловљене теме.

1.1. Језички стереотип може се реконструисати на основу три типа података: системских (лексичко-граматичких добијених из речничких извора), конвенционалних (из анкетних истраживања) и текстуалних (из различитих функционалних стилова). Реконструкција стереотипа дома у српском језику на основу системских, речничких података представљена је у раду Ристић – Лазић Коњик 2012 на материјалу тезаурусног *Речника српскохрватског књижевног и народног језика* (РСАНУ), у коме су, осим речничког чланка лексеме *дом* и њеног најближег синонима *кућа*, разматране и лексичке јединице њихових творбених гнезда.² У поменутом раду је показано да у српској лингвокултури лексеме *дом* и *кућа* на вербално-семантичком плану функционишу као синоними, али да се разлике јављају на когнитивном и комуникативно-прагматичком плану у виду маркиране употребе лексеме *дом* и неутралне употребе лексеме *кућа*, што се потврдило и при реконструисању концепта дом у религијском дискурсу. Зато је и у овом раду за реконструкцију концепта, осим употребе лексема *дом* и *кућа*, узета у разматрање и употреба њихових синонима, семантичких еквивалената и деривата који се јављају у религијском дискурсу изабраних извора.

1.2. На основу реализације употребе лексема *дом* и *кућа* из превода Старог и Новог завета на српски језик издвојене су заједничке карактеристике, профили стереотипа дом,³ док су из других религијских извора⁴ показане оне карактеристике које подлежу жанровској и стилској

концептуализује и профилише; 7) вредности које признаје субјекат (индивидуални и колективни). Они су међусобно повезани мрежом узајамне зависности (2011: 38), док се сам појам ЈСС дефинише као „интерпретација стварности садржана у језику, која се може представити као комплекс судова о свету, људима, стварима и догађајима. Она је интерпретација а не одраз, субјективни портрет а не фотографија реалних предмета”

² На основу речничког материјала у раду Ристић – Лазић Коњик 2012 утврђено је да уобичајена представа дома / куће у српском језику и култури, као и у осталим словенским језицима и културама, подразумева зграду (грађевину) / објекат четвртастог облика који има зидове, врата, прозоре и кров са димњаком, намењен првенствено за становање.

³ У питању је параметризација заснована на следећим аспектима: физичким, функционалним, друштвеним, аксиолошким и емотивним (исп. Бартмињски: 39–40, 222–224).

⁴ Као извори, чији је списак дат на крају рада, употребљени су преводи на српски језик Старог и Новог завета Ђ. Даничића и В. Карацића, превод Новог завета Светог синода, објављени на Интернету, затим беседе владике Николаја Велимировића, поуке светих отаца и Појмовник. У Синодовом преводу Новог завета пронађено је 15 примера

диференцијацији, као и интенционалном профилисању овог појма од стране субјеката дискурсног садржаја, његове тачке гледишта и перспективе.

2. У религијском дискурсу наведених основних извора, као и у савременом српском језику, примарно значење лексема *дом* је „кућа као место где човек живи са својом породицом” (прво значење у РСАНУ, а има их укупно 7 са издвојеним подзначањима). Лексема *дом*, већином потврђена примерима из Синодовог превода Новог завета, примарно се употребљава у наведеном значењу, које се профилише на основу различитих друштвених параметара. Тако је дом као породица, као чланови породице потврђен следећим одабраним примерима:

(Синод) А и други рече: Господе, ићи ћу за тобом, али прво ми допусти да одем да се опростим са *домаћима својим*. (Лк 9,61) Онда се ученици опет вратише *дома*. (Јн 20,10) Он ће ти казати ријечи којима ћеш се спасти ти и *сав дом њвој*. (Дап 11,14) Да нисам изоставио ништа што је корисно да вам не објавим и да вас поучим јавно и *по домовима*. (Дап 20,20) А крстих и *дом Сѿефанинов*; даље не знам да ли неког другог крстих (1 Кор 1,16). Ако ли која удовица има дјецу или унучад, нека се уче најприје *свој дом ѿошћовати*, и дуг враћати родитељима; јер ово је добро и угодно пред Богом. (1 Тим 5,4) Тада дођоше слуге *домаћинове* и рекоше му: Господару, ниси ли ти добро сјеме сијао на њиви својој? Откуда, дакле, кукољ? (Мт 13,27) (Даничић – Вук): И рече Господ Ноју: уђи у ковчег ти и *сав дом њвој*; јер те нађох праведна пред собом овога вијека. (Пост 7,1) У мене има мало људи, па ако се скупе на ме, хоће ме убити те ћу се истријебити ја и *дом мој*. (Пост 34,30).

Концепт дома као породице, као чланова породице, како показују наведени примери, реализује се у спојевима лексеме *дом* са присвојним заменицама: *мој, њвој, свој, његов дом; оћросћиићи се са домаћим својим, ѿошћоватићи свој дом*. Осим лексеме *дом*, употребљавају се и њени деривати *домаћин, домаћинов, домаћи*, чиме се, како показују истакнути спојеви, овај концепт употпуњује информацијама о емотивним и аксиолошким аспектима: задовољством поседовања свога дома, осећањем поштовања и љубави према свом дому, према члановима своје породице, али и одговорношћу домаћинског управљања:

употребе лексеме *кућа*, а у преводу Даничић – Вук 69 примера, с тим што неки исти примери у два различита превода Новог завета показују да се појам „дом, кућа” у једном преводу лексемом *дом* а у другом лексемом *кућа*. У фреквенцијском речнику С. Васић (1996) *кућа* има 110 употреба и према фреквентности заузима 103. место (дериват *кућиићи* 1 употреба), док је употреба лексеме *дом* знатно мања, 32, а позиција по фреквенцији је 286 (дериват: *домаћин* 9 употреба, а *домаћињи* 3 употребе).

(Синод) И дозавши га рече му: шта то чујем за тебе? Положи рачун како си управљао *домом*, јер више не можеш њиме управљати. (Лк 16,2) Који *својим домом добро управља*, има послушну дјецу са сваком скромношћу. (1 Тим 3,4).

У другим ауторским изворима религијског дискурса концепт дома допуњује се и другим вредностима, као изразом личног, индивидуалног искуства, сазнања, тачке гледишта, перспективе и интенција, па је дом конципиран и као брачна заједница са основним, патријархалним вредностима, у којима су *домаћин* и *домаћица* стубови дома, породице, брачне заједнице и родоначелници новог нараштаја. Идеал традиционално добре домаћице и кућанице дат је у примеру из Старог завета:⁵

Да буду *пошћене*, *чисте*, добре *кућанице*, благе, покорне својим мужевима, да се не хули на ријеч Божију. (Тит 2,5),

а показују га и примери у којима су, осим наведених деривата, употребљени и деривати *домаћинство* и *домаћи* (*јослови*):

Ево, сада сте *домаћин* и *домаћица*. Запамти да од сада постајете *родоначелници новог нараштаја* (СВЕТИ ТЕОФАН: 114). *Жена*, *мајка*, *домаћица* – то је делокруг ваше власти (нав. дело: 115).

У наредним примерима као породичне врлине истакнуте су пожртвовање и трпљење:

Жалите се на бриге око *домаћинства*, да вас одвајају од других омиљених занимања ... Шта да се ради? *Домаћи јослови* су такви. Ту вам ништа друго не преостаје осим *трпљења* (СВЕТИ ТЕОФАН: 115).

Дом је конципиран и као „добра породица” са позитивним емотивним вредностима: слобода понашања, радовање, љубав и поштовање ближњих, али и са искуством обезвређивања наведених вредности:

У једној *доброј породици* деца се понашају слободно. Постоји поштовање ... *радују се* своме оцу, својој мајци, и они се радују њима (СТАРАЦ ПАЈСИЈЕ: 286). Али сада је све обезвређено, породице се распадају ... Немаш ли љубави, *твој ближњи* ће то осећати ... Када неко *пошћује свог ближњег*, самог себе поштује (нав. дело: 287).

Један од видова пропадања породице и непоштовања ближњих потврђује пример:

⁵ У савременом језику важна улога жене у домаћинству, у породици потврђена је пословицом: *Где није жене, онде није ни куће* (Стошић 2007: 38), која се према Стошић повезује са библијским текстом из Давидових псалама, у коме цар Давид, говорећи о благословености дома побожног и богобојажљивог човека, закључује да је жена родна лоза усред куће (Стошић 2007: 113).

повезивању појмова концептуализују се у смислу „дом је домаћа црква” (Полмовник: 61), а имају своје утемељење у Новом завету, што показују примери из Синодовог превода:

У коју год кућу уђете најприје кажите: Мир *даму оваме!* (Лк 10,5) И сваки дан у храму и по домовима не престајаху да уче и проповиједају јеванђеље о Исусу Христу. (Дап 5,42) Побожан и богобојазан са *цијелим дамам својим*, који је чинио многе милостиње народу и молио се стално Богу. (Дап 10,2) А кад се крсти она и *дам њезин*, замоли нас говорећи: Ако сматрате да вјерујем у Господа, *уђиће у мој дам и остијаниће*. (Дап 16,15).

3. У религијском дискурсу, као и у световном српском језику, концепт дома заснован је на вредностима које се реализују у виду опозиција.⁶ Идеја „свој”, из опозиције „свој – туђи”, концепт дома проширује на домовину (постојбину), државу, царство односно на припаднике те заједнице, што потврђују примери употребе лексеме *дам*:

(Даничић – Вук): Па бризну плакати тако да чуше Мисирци, чу и *дам Фараонов*. (Пост 45,2) И *дам Израиљев* прозва тај хљеб мана; а бијаше као сјеме коријандрово, бијела, и на језику као медени колачи. (Изл 16,31) Ја сам Господ Бог твој, који сам те извео из земље Мисирске, из *дама ројскога*. (Изл 20,2) (Синод): Него идите најприје изгубљеним овцама *дама Израиљева!* (Мт 10,6) А Исус им рече: нигдје није пророк без части до у *постојбини својој* и међу *родбином* и у *даму свама* (Мк 6,4)⁷.

За разлику од лексеме *дам*, чији се стереотип „породичног дома, породице” у религијском дискурсу, као и у савременом српском језику, примарно профилише на основу друштвених параметара у најширем смислу, стереотип лексеме *кућа* као „грађевинског објекта” и као „по-

⁶ У савременом српском језику основна опозиција „позитивно – негативно” у вредносном профилисању дома реализује се у виду три релевантне опозиције: „свој – туђи”, „унутрашњи простор – спољашњи простор” и „живот – смрт”, при чему се у српској лингвокултури представа типичног дома заснива на првим члановима опозиционих парова („свој”, „унутрашњи простор” и „живот”), који се вреднују позитивно, и ставља у опозицију са појмовима СВЕТ и ГРОБ, који се заснивају на другим члановима опозиционих парова, и вреднују негативно (исп. Ристић – Лазич Коњик 2012). У вредновању дома у религијском дискурсу, осим наведених опозиција, услед промењене тачке гледишта и перспективе, уводе се нове опозиције, чиме се знатно проширује концептуално поље овог појма.

⁷ У савременом језику на основу овог примера из Библије заснована је пословица: *Свак је свога дама владика; Сваки (је) домаћин даму владика* (СНП: 252).

родичног дома, породице”⁸, профилише се и на основу физичких и на основу друштвених параметара,⁹ што показују бројни примери из превода Старог и Новог завета.

3.1. Стереотип куће као породице, чланови породице, показују следећи примери употребе лексеме кућа у Старом и Новом завету:

(Даничић – Вук) И ријека ће се напунити жаба, и оне ће изаћи и скакаћи *ићеби њо кући и њо клијети* гдје спаваш и по *иосићеби твојој* и по *кућама слуга твојих и народа твојега* и по *ићећима твојим* и *ио наћима твојим*. (Изд 8,3) А Аврам рече: Господе, Господе, шта ћеш ми дати кад живим без дјеце, а на ком ће остати *моја кућа* то је Елијезер овај Дамаштанин? (Пост 15,2) Нико други да не једе светијех ствари, ни *укућанин* свештеников ни надничар да не једе светијех ствари. (Лев 22,10) Нећемо се вратити *кућама својим* докле синови Израилјеви не приме сваки своје наслједство. (Бр 32,18) И имаше тридесет синова и тридесет кћери, које *разуда из куће*, а тридесет дјевојака доведе синовима својим из *других кућа*; и би судија Израилу седам година. (Суд 12,19) Тада проговорише петорица што бијаху ишли да уходе земљу Лаиску, и рекоше браћи својој: знате ли да у *овијем кућама* има оплећак и ликова, и лик резан и лик ливен? (Суд 18,14) И ако буде *кућа достојна*, доћи ће мир ваш на њу; а ако ли не буде достојна, мир ће се ваш к вама вратити. (Мт 10,13) И сваки дан бијаху једнако једнодушно у цркви, и ломљаху *хљеб њо кућама*, и примаху храну с радости и у простоти срца. (Дап 2,46) А сваки дан у *цркви и њо кућама* не престајаху учити и проповиједати јеванђеље о Исусу Христу. (Дап 5,42) А кад се крсти она и *кућа њезина*, мољаше нас говорећи: ако мислите да ја вјерујем Господа, уђите у моју кућу и живите. (Дап 16,15)

Употреба лексеме *кућа* у значењу породица, чланови породице, показује сличне колокације, као и лексема *дам* у истом значењу. Тако имамо спојеве са присвојним заменицама, *своја*, *његова кућа*, али и реализације које допуњавају овај стереотип са културолошким и другим вредностима, при чему се могу издвојити већ наведени или нови,

⁸ У примарној интерпретацији кућа се поима као „зграда” тј. грађевински објект са функцијом „за становање”, што је истакнуто у дефиницији у РСАНУ „грађевински објект, зграда за пребивање, становање или какву друштвену потребу”, а тек секундарно као „породица”. Ове разлике потврђују и устаљене колокације типа *кућини / њородини кућу, изнајмљивати кућу*, за разлику од нереализованих, па и немогућих колокација **кућини дам, *иородини дам, *изнајмљивати дам* (Ристић – Лазећ Коњик 2012).

⁹ Промене физичких параметара у стереотипу дом у ЈСС лако су уочљиве, док су промене у друштвеним и културним вредностима мање изражене и условљене су променама у структури породичне и друштвене заједнице (исп. БАРТМИЊСКИ 2011: 238–240, нап. 20 и 21).

допунски профили (исп. т. 2.1 и 2.2.): а) профил предмети у дому, осим наведених код типичног хришћанског дома (т. 2.2.1), допуњен је предметима за свакодневну употребу (*ѿосѿеља, ѿећ, наѿве, оѿлеѿак*); украсни односно ритуални предмети (*лик резан* и *лик ливен*); затим профили са традиционалним вредностима породице: б) допуњен религијски профил обреди и ритуали (*крсѿи се она и куѿа њена, ломѿиѿи хлеб ѿ куѿама, учѿиѿи и ѿроѿоведѿиѿи јеванѿеље ѿ куѿама*); в) обезбеђивање наследства (*осѿѿѿиѿи куѿа на некоме*); г) удаја, односно женидба (*разудѿиѿи кѿери из куѿе, доведѿиѿи девојке синовима својим из других куѿа*); као и профил са етичким вредностима (*досѿѿојна куѿа*).¹⁰

3.2. Физичке карактеристике куће, као грађевинског објекта за становање, пребивање, потврђују следећи примери употребе лексеме кућа:

(Даничић – Вук) И нека узму крви од њега и покропе *оба довраѿка и горѿи ѿраг на куѿама* у којима ће га јести. (Изд 12,7) Тада предаде Давид Соломуну сину својему слику од *ѿријема и од куѿа његовијех*, и од *ризница* и од *соба* и од *клијетѿи унутрашњих*, и од мјеста за *заклоѿац очишћења*. (1 Дн 28,11) Тада их она спусти *кроз ѿрозор* по конопцу; јер *куѿа њезина* бјеше *на зиду градском*, и *она на зиду настѿаваше*. (И нав 2,15) Тада Самсон рече момку који га држаше за руку: пусти ме, да опипам *сѿѿѿѿове на којима сѿѿѿѿи куѿа*, да се наслоним на њих. (Суд 16,26) Још заповиједам: ко би учинио друкчије, *из његове куѿе да се узме брвно* и *пободе*, и он на њему да се погуби, и *његова куѿа да буде бунѿиѿиѿе* за то. (Језд 6,11) Акамоли у онијех који *сѿѿѿѿе у куѿама земљанијем*, којима је *ѿемељ на ѿраху* и сатиру се брже него мољац. (Јов 4,19) *Греде су нам у куѿама кедрове, даске су нам јелове*. (Пмп 1,17) И не износите бремена *из куѿа својих* у суботу, и никакога посла не радите, него светите суботу, као што сам заповједио оцима вашим. (Јер 17,22) Ни да *градѿмо куѿа* да у њима живимо, ни да имамо винограда ни њиве ни усјева. (Јер 35,9) *И ударићу кућу зимну и љетну кућу*, и *пропашће куће од слонове косѿи*, и *нестаће великих куѿа*, говори Господ. (Ам 3,15) Је ли вама вријеме да сједите у *куѿама својим обложенијем даскама*, а овај је *дом* пуст? (Аг 1,4).

Профилисање куће на основу физичких карактеристика потврђују следећи профили: а) грађење куће (*градиѿи кућу*); б) трошност куће као

¹⁰ Овај профил се реализује и у виду осуде отимања, уништавања и пљачкања нечије куће / дома, скитње по туђим кућама и ширење неморала, што потврђују следећи примери: (Даничић – Вук) Жене народа мојега изгоните из *милијех куѿа њиховијех*, од дјече њихове отимате славу моју навијек. (Мих 2,9) Ето ће вам се оставити *ваѿа куѿа ѿусѿа*. (Мт 23,38) А к томе и беспослене уче се *скиѿѿѿѿи ѿ куѿама*, не само пак беспослене, него и језичне и свезнале, па говоре што не треба. (1 Тим 5,13) Јер су од овијех они који се *завлаче ѿ куѿама*, и робе женице које су натоварене гријесима и воде их различне жеље. (2 Тим 3,6).

грађевине (*срушии кућу, кућу ђрећвории у буниие / у гомилу камења*); в) унутрашњи простор са прагом, вратима и зидовима који чине границу према спољашњем простору (*ући у кућу, најунии кућу, населии некога у кућу; износиии из куће, нешио се чује из куће*); г) најважнији делови куће (*ђрозори, врииа, довраци, ђраг, кров, ђемељ*); д) материјали од којих су куће направљене (*кедрове греде, дрвене даске и сѓубови, брвна, камен, земља*); ђ) архикетонски, грађевински типови (*куће на сѓубовима, кућа на зиду градском, што одговара савременом објекту – стану у стамбеној згради, кућа обложена даскама, кућа са више клијеи („соба“)*); г) функционални типови (*зимна кућа, леиња кућа*); сталешки типови (*земљане куће, велике куће, куће од слонове косии*).

4. У досадашњим етнолингвистичким истраживањима утврђено је не само то да појам дома на основу друштвених и аксиолошких параметара функционише као универзални културални концепт (исп. АЛЕФИРЕНКО 2011: 32), него и то да овај појам на основу физичких параметара утиче на начин концептуализације и категоризације стварности по принципима просторних односа, пре свега суштинског принципа границе, што се на плану језичке слике света реализује у виду опозиције „унутрашњи простор – спољашњи простор” односно опозиције „свој – туђи” (в. нап. 6). У својству граничника јављају се праг, врата и зидови.

4.1. У религијском дискурсу концептуализација дома заснива се и на опозицији „царство земаљско – царство небеско”, у којој улогу граничника такође имају врата,¹¹ што потврђује употреба лексеме *врииа* у следећим примерима:

А ти, сиротице Божја, не очајавај за своју срећу ... *врииа земаљске среће* за тебе су затворена ... да би се ти окренула ка *вриима вечне среће*? Бог често, баш често, *зайвара ђред људима врииа варљиве среће*, али *врииа ђраве среће* Он држи увек *оћворена* пред свима и за све, који само пожеле ући. Уђи и ти, кћери Христова. Кад се само *надвириш на ѓа врииа*, опазићеш *царсћиво срећних, оћацибину блажених* (ВЕЛИМИРОВИЋ 2002: 217);

¹¹ На улози врата као граничника заснива се значење израза *иза зайворених врииа*, потврђеног у РСАНУ код именице *врииа* са значењем „у уском кругу; без учешћа шире јавности”, док се у у библијском дискурсу, према Љ. Стошић, овај израз доводи у везу са старозаветним „источим, затвореним вратима”, кроз која нико не сме да прође, осим Господ Бог (2007: 150), као и новозаветном употребом овог израза у значењу важног скупа и догађаја на којем се воде поверљиви разговори најужег броја изабраних људи (Тајна вечера и Силазак светог Духа на апостоле), али и у значењу истинског мољења Богу у затвореној соби, које Христос препоручује ученицима као тајну радњу коју ће Бог платити јавно (2007: 12).

а затим и употреба лексеме *враџа* у значењу непожељне границе у недељивом „духовном” простору, у односу духовник – верници:

Свештеник *никада не може да зајвори враџа своје куће*. На њему је велика одговорност (СТАРАЦ ПАЈСИЈЕ: 341).

4.2. Концепт дома / куће у религијском дискурсу реализује позитивне елементе „свог, унутрашњег, блиског, пријатељског, духовног” односно „светог, Божијег” у односу на оног „туђег, спољашњег, непријатељског, светског, злог” односно „демонског”, па има значајно место како у духовном / религијском тако и у емотивном и етичком смислу, што, осим наведених примера, потврђују и следећи примери:

Осигурајти своју кућу од злих људи, који би је могли поткопати или запалити; *оградијти кућу високим зидом* (Велимировић 2002: 30). (Даничић – Вук). Него ви држите законе моје и уредбе моје, и не чините ниједнога овога гада, ни *домородац* ни *дошљак* који се бави међу вама. (Лев 18,26) Сваки *домородац* тако нека чини приносећи жртву паљеницу за мирис угодни Господу. (Бр 15,13) (Синод) Тако, дакле, нисте више *сѣранци* ни *дошљаци*, него сте *суграђани светих* и *домаћи Божији*. (Еф 2,19) *Људи светског настѣројења* гледају да им *дворишће* буде чисто. Не занима их да ли је у *кући смеће*. *Чисте дворишће*, а *смеће* бацају у *кућу* (СТАРАЦ ПАЈСИЈЕ: 83). *Духовни људи* гледају да у *кући* буде *чисто* ... *јер Христѣос обитѣва у кући, у сѣцу*, а не у дворишту (нав. дело: 83).

Опозицију „свој – туђи” показују примери употребе деривата и еквивалентна лексеме *дам*: *домородац*, *суграђанин* према *дошљак*, *сѣранец*, док у последња два примера лексеме *кућа* и *дворишће*, метафорично употребљене, као опозициони пар актуелизују опозицију „унутрашњи простор – спољашњи простор”, која се реализује у духовној сфери.

5. Концепт дома, у својој примарној реализацији „место становања, боравка”, како је истакнуто у раду Ристић – Лазич Коњик 2012, представља древни базични ментални појам заснован на егзистенцијалној идеји постојања, живота као позитивној вредности, која се на плану језичке слике света реализује у оквиру опозиције „живот – смрт”. Тако дому у оквиру наведене опозиције, на основу параметра „боравак, обитовање”, опонира појам гроба, заснован на идеји смрти (престанка постојања), као негативној вредности. Међутим наведена опозиција „дом / кућа – гроб” укида се на општем језичком плану, што показује везани синтагматски спој *вечни дам* у значењу „гроб; смрт”, или се, пак, релативизује, што показује нар. пословица *Данас у дам, а сутра у гроб* „није далеко до смрти (каже у разговору стар чо-

век)”, наведене као потврда употребе лексеме *дом* у РСАНУ. Укидање те опозиције потврђује и пример из Старог завета:

(Даничић – Вук) Да бих се надао, *гроб ће ми бити кућа*; у тами ћу простријети постељу себи. (Јов 17, 13)

Укидање опозиције засновано је на религијској и духовној идеји вечности, бесмртности. На плану ограниченог људског века ова идеја представља велику утеху и помирење са неминовном смрћу, којом се „боравак у дому” наставља „боравком у гробу”. Идеја вечности, бесмртности реализује се у оквиру опозиције „вечан, бесмртан, непролазан – привремен, пролазан, смртан”, којом се у религијском дискурсу проширује концептуално поље дома. На религијским и духовним идејама вечности, непролазности царства небеског, царства Божијег и бесмртности духа и душе као унутрашњег човековог бића, осим истакнуте опозиције, како показује религијски дискурс, засноване су и опозиције „духовни, нематеријалан – телесан, материјалан”, и већ наведена опозиција „царство небеско – царство земаљско” (в. т. 4.1). Концепт дома заснован је на позитивним вредностима „нематеријалног, духовног, царства небеског”, које се поимају као врхунске вредности.

5.1. Наведене опозиције најчешће се реализују у виду метафора или метафоричних опозиција, које су засноване на метонимији:

ДОМ / КУЋА ЈЕ ЦРКВА / ХРАМ БОЖИЈИ:

(Синод) Како уђе у *дом Божији* и хљебове предложена поједе, које није ваљало јести њему ни онима што су били с њим, него само свештеницима. (Мт 12,4) И рече им: написано је: *Дом мој – дом молићве* нека се зове; а ви начинисте од њега *џећину разбојничку*. (Мт 21,13) И учаше говорећи им: Није ли писано: *Дом мој назваће се дом молићве свима народима?* А ви начинисте од њега *џећину разбојничку*. (Мк 11,17) Поздравите браћу у Лаодикији, и Нимфана и *домаћу цркву његову*. (Кол 4,15).

Концептуализација дома као храма заснива се на идеји верског заједништва и заједничарења које се одвија у храму Божијем (у цркви), што се у наведеним примерима исказује следећим синтагмама: *дом Божији*, *дом молићве* и синтагмом са дериватом *домаћи*: *домаћа црква*. У једном примеру у опозицији са синтагмом *дом молићве* јавља се синтагма *џећина разбојничка*.

5.2. У ауторском религијском дискурсу, код Н. Велимировића (2002), реализован је концепт дома као храма Божијег, али у многим сегментима овај концепт је допуњен, проширен или модификован на основу личне перспективе и тачке гледишта, који указују на богато лич-

но искуство и религиозно-филозофско промишљање овог великог духовника, исказано са поучним и критичким намерама.

„Ово [храм у Јерусалиму] је дом молићве”, говорио им је Христос, „ово је дом оца мог небеског” (44). Једини украс прљавих мухамеданских вароши јесу *леји молићвени домови Божји* (23). У нашим храмовима за молићву нашао би Христос многе од нас свештеника, који ... смо ... постали трговци у храму (51).

У поимању овог великог мислиоца концепт дома „као храма”, на основу параметра „светиња”, проширује се на универзалне вредности као светиње, па се код њега у истом извору појам храма проширује и концептуализује као: *храм науке, храм љубави, храм брајисџива, храм ѿравде, храм истине* и др. (46).

Дом као храм науке: Јесте ли чули где се говори о *храму науке*? Па кад наука има своје храмове, онда значи да је наука светиња. Но да ли познајете добро свештенике ове светиње. Јесте ли улазили у *храмове* њихове, у њихову *светињу над светињама*? Јесте ли чули, колика се блека раздаје ... из ових *храмова*, и колики звек новца? (52). *Универзитет* је највиши храм науке. Но све свеће, запаљене у *ѿом храму*, не загревају (53). Но не презирите ипак *храм науке* због многобројних трговаца и мењача, који у њему тргују и звецкају новцем (53).

Дом као храм законодавства: Но не презирите ипак, браћо, *храм народног законодавства*, јер он је народна светиња; не презирите ту народну светињу због многобројних трговаца и мењача, који око ње трескају кесом и звецкају новцем (56). Верујте, да би Христос сматрао за мисију своју и данас, кад би се поново јавио, да очисти од трговине и *храмове законодавства* онако исто као и *храмове молићве* и *храмове науке* (57).

Дом као храм јавне речи: Чујете ли колико се код нас говори о *светињи јавне речи*? Видите ли, колико ревносних апостола налази ова светиња на све стране? (57). Но не презирите ипак, браћо, *светињу јавне речи*, јер то је народна светиња (58).

Дом као храм / светиња отаџбине: Христос би завитлао својим бичем и против оних, који тргују са *светињом отаџбине*; против оних који искористе несрећне и тешке моменте у животу своје отаџбине, да би се они обогатили (61).

Дом као храм / светиња брака: Да ли познајете оне људе, који у наше време тргују *светињом брака*? (59).

У другом делу овог знаменитог духовника, у „Беседи о сили тајне брака”, дорађује се концепт светиње брака (Цркве Божје), што ће се илустровати најважнијим деловима:

Браћо моја, брак је тајна велика и чудесна, једна од великих тајни *домоспројсџива Божјег. Чист и чесан брак* је препун узвишености. Чист и чесан брак, у страху Божјем, *јесте сасуд благодати Духа Светиога*. Ко презире брак, тај презире Духа Божјег ... А ко се уздржава од брака ради царства Божјег, тај мора на други начин *учинити себе сасудом Духа Светиога*, и у духовној области учинити себе плодотворним, да не би био посечен као бесплодна смоквица. О Боже Душе Свети Свемогући, *помози онима који су у браку*, да у чистоти, страху и узајамној љубави буду као *Црква Божја*, у којој Ти радосно обитаваш (Епископ Николај 2001: 336).

5.3. У даљој, метонимијској разради концепта дом, јавља се и реализација дом / кућа ЈЕ ЦАРСТВО БОЖИЈЕ:

(Даничић – Вук): И уплаши се, и рече: како је страшно мјесто ово! овдје је доиста *кућа Божја*, и ово су *враћа небеска*. (Пост 28,17) И рече Давид: ово је *кућа Госиода Бога* и ово је олтар за жртву паљеницу Израиљу. (1 Дн 22,1) И распалићу огањ у *кућама богова Мисирских*; и попалиће их и одвешће их у ропство, и огрнуће се земљом Мисирском као што се пастир огрће плаштем својим, и отићи ће оданде с миром. (ПЈер 43,12) (Синод): Поздрављају вас сви свети, а особито они из *царева дома*. (Флп 4,22) Јер је Царство небеско слично *човјеку домаћину* који ујутру рано изиђе да најми посленике у виноград свој. (Мт 20,1).

ДОМ ЈЕ РАЈ НЕБЕСКИ:

Да бисмо се уздигли до *небеског Раја*, потребно је да имамо поверење у *рајског Домоспојитијеља*, да Га заволимо ... да би Га прослављали и када нам помаже, и када нас проверава (Старац ПАЈСИЈЕ: 236).

5.4. У метафоричном проширивању концепта у религијском дискурсу појам дом односно кућа јавља се као полазни домен, а тело као циљни домен, што се реализује у виду полазне метафоре: ТЕЛО ЈЕ ДОМ / КУЋА. Из ове метафоре изводе се следеће метафоре у виду опозиција, у којима се у позицији полазног домена, осим дома / куће, јављају и њихови хипероними: зграда и град у значењу „грађевина”:

ТЕЛО КАО КУЋА ЗЕМАЉСКА – ЗГРАДА НЕБЕСКА:

(Даничић – Вук:) Јер знамо да кад се *земаљска наша кућа* *ишцјела раскопа*, имамо *зграду од Бога*, *кућу нерукоћворену, вјечну на небесима*. (2 Кор 5, 1);

ГРАД ТЕЛЕСНИ, ЗЕМАЉСКИ — ГРАД НЕБЕСКИ, ЦАРСТВО НЕБЕСКО:

делови „Беседа о граду који се зида” епископа Николаја (2001): Но оставимо градове од камена и цигле; *погледајмо на градове од крви и меса и костију. Људи дуже и брижљивије зидају град свога тела него ли тврђаве и катедрале. По осамдесет и по сто година зидају људи градове тела свога*; и на крају ... оно што су деценијама зидали ... *сстройиштвава се у прашину гробну* у једноме тренутку ока. Чији град телесни не сруши се и не завали у прашину? Ничији ... За то тражимо онај град који ће доћи. То је град сазидан од духа, живоћа и истине. То је град коме је сам и једини неимар Господ Исус Христос. Тај град се назива Царством небеским, бесмртним живоћом, двором ангела, хришћаништем светих, ушочиштем мученика ... Свака цигла у том граду остаје, без краја и конца. А цигле су ангели и људи. На престолу у том граду седи и влада васкрсли Господ Исус Христос (233). Господе васкрсли, избави нас испод рушевина времена и уведи нас милостиво у Твој вечни град небески (234).

5.5. На основу метафоре ТЕЛО ЈЕ ДОМ / КУЋА и метонимије ДОМ ЈЕ ЦРКВА / ХРАМ ГОСПОДЊИ КОНЦЕПТ ДОМА СЕ НА ПОСРЕДАН НАЧИН РЕАЛИЗУЈЕ И У МЕТАФОРИ ТЕЛО ГОСПОДЊЕ ЈЕ ЦРКВА:

делови из текста „Беседа цркви тела Господњег”, епископа Николаја (2001): „Развалите ову цркву, и за три дана ћу је подигнути” (Јов. 2,19). Тако Господ говораше злобним Јеврејима, *за цркву тијела свога ... Јевреји разорише тело Његово, а Он Га васпостави и уздиже у слави и сили ... Развалише ову цркву. Господ назива тело Своје црквом. Та црква, разваљена, била је стешњена у један мрачан гроб ... спречен јој је приступ светлости. Но та црква ... је имала Своју светлост, Своје Сунце Правде, које је изнутра светлило ...* То што се десило једном са *пречистим телом Христовим*, дешавало се доцније више пута са Црквом Светих на земљи ... Као што је Црква тела његовог васкрсла, тако ће ... у пуноћи и савршенству васкрснути Црква Светих Његових (216).

5.6. Велико човекољубље и идеју о значају сваког човека, појединца Н. Велимировић (2002) је изразио градационом метафором ЉУДИ СУ ХРАМОВИ:

Не тргујте људима, јер људи су храмови, у којима обитавља дух Божји. Ма како да су ти храмови запуштени ... у њима лежи закопана светиња, која није за трговину (61–62). Тргујте пшеницом и пиринчом, но не тргујте вером и верским светињама (62). Ако је трговина светињом једини пут ка богатству, онда вам ја најискреније светујем: будите сиромашни! (64).

6. На основу друштвених параматера стереотип дома је профилисан у виду метафоре СВЕТ ЈЕ ДОМ. Схватање света као дома, према Бартмињском, има корене у Библији (229–230), а такво схватање потврђују и религијски дискурси у ауторским изворима. У њима је модификована представа дома као ограниченог унутрашњег простора и укинута је опозиција „свој – туђи” са основним позитивним односно негативним вредностима. У религијској, духовној перспективи доминирају вредности засноване на опозицији „свет материјални, пролазни, смртни – свет духовни, непролазни, бесмртни”, што показују делови „Беседе о визији невидљивог света” епископа Николаја (2001):

Ми видимо овај *свећ* материјални и *пролазни*, али ми гледамо на онај *свећ* духовни и *бесмртни* ... О Господе ... отвори нам вид духовни, да би видели оно што нас чека после овог кратковременог живота, и да би се потрудили да испунимо закон Твој (32).

6.1. Метафора СВЕТ ЈЕ ДОМ у делима Николаја Велимировића, која су коришћена као извори, заснована је на више идеја. Пре свега, то је хришћанска идеја о једном свевишњем творцу – Богу, господару неба и земље, света земаљског и небеског – универзума, у коме из универзалне, хришћанске, духовне перспективе појам границе нема значаја, али из људске, друштвене перспективе тај појам не губи значај, и у ситуацији напуштања дома или изгнанства вреднује се, профилише емотивним параметрима (осећањем отуђености, бескућништва, изгнанства, страдања и ропства у свету који није дом и домовина, који је туђина, туђа земља, тамница), што показују истакнути лексички експоненти из семантичког поља лексеме *дом* / *кућа* у одабраним деловима текста овог аутора:

Господе Боже наш ... Овде на *туђој* земљи, као изгнаници и *бескућници* ми клечимо пред Твојим величанством ... *Но земља је сва Твоја, ња је Твоје и ово место на коме клечимо*, тражећи ... лице Твоје ... *Туђа земља је најбоља за уздисање за Тобом, робовање је најбоље за покајање, тамница је најбоља богомоља, страдање најкраћи пут к Теби* Створитељу Свесилни и Оче наш ... нису без Твог допуштења погашена *огњеништа* наша, нити смо *расејани по туђини*, ни *дојали* *ројства* ни *тамнице* и *љутих невоља* (Велимировић 2002: 204–205).

6.2. Друга идеја овог духовника и мислиоца, на којој се заснива метафора ЧОВЕЧАНСТВО ЈЕ ДОМ, јесте хришћанска идеја о смислу и универзалној вредности „пожртвовања”, које, према Н. Велимировићу „лежи у природи свих разумних створења”, и има исти смисао и исту моралну вредност било да је у питању пожртвовање оца за породицу, родољуба за отаџбину, научника за човечанство (Велимировић 2002: 71–73).

Сви ови примери, драга браћо, ... најречитије сведоче, да *пожртвовање* није нешто неприродно, но баш нешто, што лежи у природи свих разумних створења ... И кад наша *вера изражи од нас пожртвовање*, она не тражи ништа, што би се природи нашој противило ... *Наша вера* тежи да нашу природу оплемени ... да је уздигне ... над самом собом ... да човека *створи најчовеком*. *Наша природа је конзервативна*, наша *вера је најредна*" (73). Безбројни су ступњеви на оним степеницама, уз које се *наша вера диже ка идеалу*. Оне почињу од човека животиње, а завршавају са *бого-човеком* ... Бежати од свог сопственог животињства и приближити се Богу, *савршеном Оцу васионе*, то је битни *налог наше вере*. А тај пут је тежак и заморан ... (74). Зато нам наша вера налаже да се у животу сачекујемо, да се довикујемо и да се узајамно подржавамо на великом путу ка савршенству ... *Бог неће само једног најредног човека*. Он *хоће једно најредно човечанство*. А пут који води *једном најредном човечанству* зове се *пожртвовање богатих за сиромашне, учених за неучене; пожртвовање великих за мале, пожртвовање појединца за целину* (75).¹²

7. На основу духовних параметара, како показује религијски дискурс, реализује се и профил дома у виду веома значајне и функционално-стилски ефектне метафоре ЧОВЕК ЈЕ САМ СЕБИ ДОМ, односно синегдохе ЧОВЕКОВО СРЦЕ ЈЕ ДОМ / КУЋА (у којој обитава Христос), засноване на идеји Христа / Царстава Божјег у човеку:

Духовни људи гледају да у *кући* буде *чисто* ... јер *Христос обитава у кући*, у *срцу*, а не у дворишту (СТАРАЦ ПАЈСИЈЕ: 83).

Овај профил је мисаоно и идејно изграђен у „Беседи о царству Божјем, које је унутра” епископа Николаја (2001):

Све што је Божје, носи печат бесмртности. И царство Божје царство је бесмртности. Ако желимо ... да дишемо ваздух бесмртности, *морамо ући унутар себе, у срце своје, у Царство Божје*. Изван нас је ваздух времена, ваздух пролазности и трулежи, у коме душа тешко дише. *Царство природно* царство је чулно, отуда *царство ђуђине* у савијеном са *душом*

¹² Своје гледиште о тежини тог пута за човека, пута пожртвовања, Н. Велимировић (2002) сликовито развија на примеру лакоће тог пута код пчела, а заснива га на метафори кошница је дом: *За народ своје кошнице*, свака је пчела у сваком тренутку готова положити живот свој (219) ... Због тог осећаја [љубави и бриге за младе пчеле] старе се пчеле роје ... *остављају свој дом* ... пун и препун меда, и *одлазе у свет незнано куд* ... Помисли, шта би чинили највећи *родољуби*, кад би им се рекло: ради млађег поколења *излазише из своје оцабине, оставише своје огњиште и домове своје* и имовину своју, *иа идише у свет*! Да ли би се нашао једн велики *рој* људи међу њима, који би без гунђања следовао примеру пчела? (220).

нашом, која ђредсѣавља унуѣраише царсѣво наше. Зашто људи воле да се баве дуго, дуго у ѣуђини? Зашто ретко и нерадо улазе у своју соѣсѣвену кућу? Кад год мислимо на свей, ми мислимо о ѣуђини. Живей по чулима ми личимо на човека, који цео дан јури ѣо ѣуђим кућама, а само увече се враћа својој кући на сѣавање ... Но и наш сан сања нашу јаву, тј. и кад смо у својој кући у бесвесном стању ми сањамо ѣуђе куће ... И тако ми смо у ѣуђини, и ѣуђи и на јави и у сну. Нейресѣано ми смо ван себе. А Госѣод хође, да нас враѣи у нас саме, у дом свој и домовину своју. За нас је Царсѣво Божје унуѣра у нама: Ван нас је ѣуђина. Да би избегли из ѣуђине и нашли ѣрави дом свој, у коме се сретамо непосредно с Богом, ми морамо ући у себе, у срце своје. Ту је Цар, и ѣу је Царсѣво (30).

У духовном и религијском контексту, као што је показано, пориче се смисао па и могућност искорака „из дома из себе” у свет, у „туђину”, бекства од „себе”, од царства Божијег / духовног у нама. У световној сфери оваква метафорична представа дома налази потпору у идеји индивидуалног идентитета и изазова да се искорачи у свет, у туђину, па се смисао оваквог искорака, не само „из себе” него и из „топлине свог дома” оправдава, налази у стицању сопственог духовног и егзистенцијалног искуства и личног идентитета (исп. Ристић 2012).¹³

Тако је представа дома у виду метафоре човек је сам себи дом у опозицији са традиционално укореењеном представом дома као топлог и сигурног места, као „породичног гнезда” са његовим материјалним, друштвеним и емотивним вредностима, које са духовног и религијског становишта представљају илузију због пролазних вредности на којима је ова представа заснована. Трошност таквог „овоземаљског” дома, и илузију да се његова сигурност може заштити зидом показују следећи примери из беседе Н. Велимировића (2002):

Видим, како купујеш имање за имањем, и зидаш кућу за кућом, и пуниш касу за касом (29). Ако твоји *сребрни и златни зидови*, којима си се оградио, и осигурају твој живот од спољашњег не могу га осигурати од унутрашњег разрушења (30). *Његова се кућа сѣройошѣа* од трошности и старости. Тужно погледа тај човек на *своју срушену кућу* и на *горде зидове* око ње, и рече: *нашто ће ми сад зидови, кад куће немам* (30).

8. У религијском дискурсу, као и у савременом српском језику, параметризацију стереотипа дома, осим употребе лексеме *дом* и *кућа*,

¹³ Са световног становишта метафора човек је сам себи дом, заснована је на самосвести да је човек и у „родном дому” осуђен на самог себе, што осмишљава и подстиче искорак из идиличне топлине „родног дома” у „свет” ради упознавања самог себе и стицања властитог идентитета, макар и по цену горког искуства (исп. Бартмињски 2011: 243).

употпуњује употреба лексеме из истог семантичког поља, које се могу издвојити и као парадигме уређене различитим односима: хиперо-хипонимски, еквонимски (еквиваленти), синонимијски, антонимијски, регуларни деривациони низови творбеног и семантичког карактера, као и синтагматски односи (БАРТМИЊСКИ 2011: 56–57). Улогу вишег категоријалног појма, хиперонима за појам дом у религијском дискурсу у већини случајева има лексема *кућа*, а у ауторском контексту и лексеме *зграда*, *солићер* и *град* у значењу „грађевина”. У хипонимском низу, осим лексема *дом* и *кућа*, јављају се лексеме: *двор*, *вила*, *солићер*, *шаћор*, *соба* (*собичак*), *клећ*, *колиба*, *йећина*, *зайвор*, *кула*, *црква* (*дом Божији*, *дом молићве*, *молићвени дом*), *домаћа црква*, *храм* и др. Употребом наведених речи из истог семантичког поља у религијском дискурсу стереотип дома се профилише углавном на основу аксиолошких параметара из друштвене, духовне и религијске сфере, најчешће у виду опозиције „позитивно – негативно”, што показују примери:

(Даничић – Вук): Јер говорите: *гдје је кућа силнога*, и гдје је *шаћор* у ком наставају *безбожници*? (Јов 21,28) И довикиваће се буљине у *йустјијем кућама* и змајеви у *дворовима веселијем*. А доћи ће његово вријеме, и близу је, и дани његови неће се протегнути. (Ис 13,22);

а затим и примери из ауторских дискурса:

Ово име [Бог] поменуто је ... у нашем *владачком двору* и у безбројним другим *дамовима*, пошав од *двора* ... до *дрвених колиба* (ВЕЛИМИРОВИЋ 2002: 20),

и из незнатно скраћеног текста из „Беседе о дворцу и колиби”, епископа Николаја (2001), заснованог на опозицијама:

цитат из Прича Соломонових 14,11: „*Дом безбожнички* раскопаће се, а *колиба йраведнијех* цвјетаће”. *Двор Иродов* лежи у рушевинама, а *йећина Вийлајемског Младенца* стоји. ... *Палаће незнабожачких царева* претвориле су се у гомиле камења и прашине, а *йећине исйосничке* разрасле се у прекрасне храмове ... *Силна држава римска* сада је само једна прича о мртвацу, док је *колиба хришћанска*, *Црква Светја*, данас *најмоћнија држава* на свету ... Где су те *куле високе*? Тамо где и *кула Вавилонска*: под прахом и пепелом, под срамом и проклетством... *Двори фараонски и вавилонски* су као згажени мехури, а *шаћор йраведног Аврама* зелени се и цвета у вечности (373);

или следећи примери:

У *солићерима* људи су затрпани једни преко других ... Некада би ове *солићере* сматрали *зайворима* ... Тада су *куће мале дворишћа*, животиње, башту, дрвеће, и долетало је много птица (СТАРАЦ ПАЈСИЈЕ:

152). Људи светског настројења говоре: „Благо онима који живе по *вилама* и уживају све удобности. Али заиста су блажени они који су успели да поједноставе свој живот, да се ослободе омче тог светског напретка (нав. дело: 187). Људи који у себи немају Христа, пуни су напетости; и само две такве особе не могу да се сместе у једанаест соба. А оних једанаест људи са Христом у себи, сместило се у *један собичак* (нав. дело: 190).

9. Стереотип дома са негативним вредностима показују примери из Старог завета, махом, фраземе и пословице:

(Даничић – Вук) *Кућа је њезина љути љаклени* који води у *клијети смртине*. (Пр 7,27) Његово се надање подлама и *уздање је његово кућа љакова*. (Јов 8,14).

Тако је фразема *кућа љакова* употребљена у значењу нечега што је слабо, несигурно, док пословице указују на позитивне и негативне аксиолошке и традиционалне породичне вредности: слоге, мудрости; лењости.¹⁴

(Даничић – Вук): Бољи је залогај суха хљеба с миром него *кућа љуна љоклане сџоке са свађом*. (Пр 17,1) *Кућа и имање нашлеђује се од оцаца*; а од Господа је разумна жена. (Пр 19,14)¹⁵ Мудрошћу се *зида кућа* и разумом утврђује се. (Пр 24, 3) С лијености *угиље се кров* и с немарнијех руку *љокайљује кућа*. (Проп 10,18)¹⁶.

10. На основу прегледа целокупног језичког материјала, изведеног са когнитивног и етнолингвистичког теоријско-методолошког аспекта, закључено је следеће: 1) да се у религијском дискурсу, као и у савременом српском језику, концепт дома заснива на лексичкосемантичком, творбеном, синтагматско-парадигматском и текстуалном потенцијалу две лексеме: *дом* и *кућа*; 2) да се овај концепт у религијском дискурсу, као и у језичкој слици света носилаца савременог српског језика, профилише на основу физичких, функционалних, друштвених, аксиолошких и емотивних параметара; 3) да се концептуално поље у религијском дискурсу, осим опозиција „свој – туђи”, „живот – смрт” и „унутрашњи простор – спољашњи простор”, релевантних за стереотипизацију овог културног

¹⁴ О профилисању дома у народним пословицама в. Ристић – Лазич Коњик 2012.

¹⁵ Овој старозаветној пословици у савременом језику одговара пословица *Мудра жена кућу гради, а луда је разграђује* (Стошић 2007: 52).

¹⁶ У савременом језику овој пословици одговара пословица *Лењивим нерадницима љутови с џрњем су зарасили; и куће им над главом љокайљују; а лактови свакад љодрју* (Стошић 2007: 51), која се такође повезује са старозаветним текстом (Стошић 2007: 127).

концепта у језичкој слици света, проширује опозицијама из религијске и духовне сфере: „вечан, бесмртан, непролазан – привремен, смртан, пролазан”, „духовни, нематеријалан – телесан, материјалан”, „царство небеско – царство земаљско”; 4) да се стереотипизација дома у религијском дискурсу примарно заснива на позитивним вредностима опозиција из религијске и духовне сфере, што доприноси универзалној вредности концепта као сакралног модела; 5) да се у профилисању стереотипа неутрализују или укидају неке од прве три наведене опозиције, док се опозиције из религијске и духовне сфере чувају у вредновању овог појма; 5) да су варирања, а ређе и амбивалентне вредности, у профилисању овог појма засновани на променљивости тачке гледишта и перспективе.

ИЗВОРИ

- Велимировић, Николај. *Најлепше беседе владике Николаја*. Избор и предговор Милентије Ђорђевић. Београд: Просвета, 2002.
- Даничић – Караџић: *Превод Стариог Завјета Ђура Даничић, ђревод Новог Завјета Вук Сћефановић Караџић, Књиге Мојсијеве*. Свето писмо са преводима и упоредним местима. <<http://www.pouke.org/svetopismo/>>
- Епископ Николај. *Пролог*. Линц: Православна црквена општина Линц, 2001.
- Појмовник: *Православни појмовник*. Приредио Ненад Новаковић. Бања Лука – Београд: Бесједа, Библиотека Лавиринт, 2008.
- СВЕТИ ТЕОФАН Затворник. *Речник хришћанског оийиног живојиа*. Превео с руског Младен Станковић. Београд: Библиотека Образ светачки, Књига осамдесет девета, 2005.
- Синод: Синод СПЦ (НЗ). *Превод: Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве*. Свето писмо са преводима и упоредним местима. <<http://www.pouke.org/svetopismo/>>.
- СТАРАЦ ПАЈСИЈЕ Светогорац. *С болом и љубављу савременом човеку*. Превод с грчког сестринство манастира Светог првомученика и архијакона Стефана. Врање: Манастир Светог првомученика и архијакона Стефана, 2004.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- АЛЕФИРЕНКО, Н. Ф. Лингвокултурална природа менталности. *Јзык. Словесност. Култура*. 1. Москва: Аналитика родис, 23–43. <<http://publishing-vak.ru/archive/philology-2011-1-alefirenko.htm>>.
- БАРТМИЊСКИ, Жежи. *Језик – Слика – Свеш*. Приредио Д. Ајдачић. Превела М. Бјелетић. Београд: Slovo Slavia, 2011.
- ВАСИЋ, Смиљка. *Речник чешири јеванђелиста. Полазне основе новије српске прозе*. Књ. 1. Београд: Институт за педагошка истраживања, 1996.
- РИСТИЋ, Стана, Ивана ЛАЗИЋ КОЊИК. Дом у српском језику. VI Konferencję w ramach konwersatorium EUROJOS na temat: Koncepty: DOM, EUROPA, WOLNOŚĆ, PRACA, HONOR w aksjosferze Słowian i ich sąsiadów (21–23. 10. 2012), Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, Instytut Filologii Polskiej UMCS w Lublinie, Komisja

Etnolingwistyczna przy Międzynarodowym Komitecie Slawistów, Fundacja Slawistyczna (у штампі).

Ристић, Стана. Стилски аспекти концептуализације појма дом у књижевном дискурсу. *Научни састајанак славистија у Вукове дане 42* (у штампі).

РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*. Књига IV (1966) и Књига XI (1981). Београд: САНУ.

СНП: *Српске народне ђословице*. Дела Вука Караџића. Приредио Мирослав Пантић. Београд: Просвета, 1969.

Стошић, Љиљана. *Библијске ђословице и изреке*. Београд: СКЗ, Нова серија 14, 2007.

Stana Ristić

THE CONCEPT OF HOME IN RELIGIOUS DISCOURSE

S u m m a r y

In this paper we use the cognitive and ethnolinguistic approach to investigate the concept of HOME in religious discourse, using the electronic version of the Serbian translation of the Old and the New Testament, the Lexicon, as well as texts written by various authors as the language corpus. We have established that the conceptualization of HOME in religious discourse, as well as in the worldview of the speakers of contemporary Serbian, is realized as a multi-faceted notion, determined by physical, functional, social, axiological and emotive parameters, but that the concept itself functions not as a cultural, but as a spiritual model, widening the conceptual scope by incorporating the values from religious and spiritual spheres. The profiling of HOME in religious discourse is primarily based upon these values, which is at a general linguistic level conducive to the universality of its stereotype in the 'naive' worldview.

Институт за српски језик САНУ
Кнез Михаилова 36, 11000 Београд, Србија
stana.ristic@isj.sanu.ac.rs